

Türkiye’de Fizyoloji Lisansüstü Eğitime Genel Bakış

An overview of the post-graduate physiology education in Turkey

Melek Bor-Küçükatay¹, Melike Şahiner², Berrak Ç. Yeğen³

¹Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fizyoloji Anabilim Dalı, Denizli

²Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul

³Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fizyoloji Anabilim Dalı, İstanbul

Özet

Ülkemizdeki lisansüstü fizyoloji eğitiminin mevcut durumu, özellikleri, sorunları ve olası çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla 26 soruluk bir anket oluşturulmuştur. Anket Türkiye’deki lisansüstü eğitim veren fizyoloji anabilim dallarının %40’ı tarafından doldurulmuştur. Anket sonuçlarına göre; yüksek lisans öğrencilerinin %31’i; doktora öğrencilerinin ise %45’inin maaşlı ve kadrolu olduğu, mevcut kadro tipleri içinde en fazla Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı’nın kullanıldığı tespit edilmiştir (yüksek lisans %62, doktora %59). Fizyoloji lisansüstü öğrencileri arasında biyologlar (%25) ve tıp doktorlarının (%21) ağırlıklı olduğu gözlemlenmiştir. Lisansüstü öğrencilerin hepsinin ya da büyük çoğunluğunun (%81) eğitimlerini yasal süreleri içinde tamamladığı ortaya konmuştur. Lisansüstü öğrencilerin ulusal-uluslararası hareketlilik programları, teşvik ve burslar, akademik faaliyetlerden yararlanma ve lisansüstü tezlerin ulusal-uluslararası yayına dönüşme oranlarının istenen düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcılar, ülkemiz lisansüstü eğitiminin en önemli sorunlarının öğrencilere yeterli kadro, burs, proje desteği sağlanamaması ve öğretim üyesi sayısı ile altyapı eksiklikleri olduğunu belirtmişlerdir. Anket sonuçlarımız, ülkemizdeki lisansüstü eğitimin uluslararası seviyeye çıkarılması için geniş katımlı kapsamlı çalışmalar yapılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Anahtar sözcükler: Çözüm önerileri, fizyoloji, lisansüstü eğitim, sorunlar.

Abstract

A questionnaire was prepared to determine the current situation, characteristics, main problems and solution proposals of post-graduate physiology education in Turkey. The questionnaire was answered by 40% of the physiology departments with post-graduate programs. The results of the questionnaire demonstrate that 31% of master students and 45% of PhD students have academic positions. Most of the post-graduate physiology students are employed in the “academic staff training program” (62% of master and 59% of PhD students). Post-graduate physiology students were mainly composed of biologists (25%) and medical doctors (21%). All or the majority (81%) of post-graduate students have completed their education within the legal periods. We have observed that post-graduate physiology students do not sufficiently benefit from the national and international student exchange programs, scholarships and do not participate in academic activities. Publication rates of the post-graduate thesis in national and international journals are also below the anticipated level. The general problems faced in providing post-graduate physiology education are insufficiency of available academic positions, scholarships, number of academic staff, inadequate financial support in producing qualified research as well as lack of infrastructure. The results of the questionnaire demonstrate that comprehensive studies with broad participation are necessary in order to improve post-graduate education in our country.

Keywords: Physiology, post-graduate education, problems, solution proposals.

Ülkelerin zenginliği, refahı ve ekonomik gücü bilimsel gelişmişlik düzeyleriyle yakından ilişkilidir. Tüm dünyada bilgi üretiminde lisansüstü öğrenciler, özellikle de doktora öğrencileri ve mezunları önemli rol oynamakta ve geleceğin bilim insanlarının kaynağını oluşturmaktadırlar (Güner-Akdoğan, 2015; Royal Society, 2010). Lisansüstü eğitim, amacı öğrenci-

nin bilimsel araştırma yaparak bilgiye erişme, bilgiyi değerlendirme ve yorumlama yeteneğini kazanmasını sağlamak olan yüksek lisans eğitimi ve öğrenciye bağımsız araştırma yapma, bilimsel olayları geniş ve derin bir bakış açısı ile irdeleyerek yorum yapma ve yeni sentezlere ulaşmak için gerekli adımları belirleme yeteneği kazandırmak olan doktora eğitiminden oluşmaktadır (YÖK, 1996).

İletişim / Correspondence:

Prof. Dr. Melek Bor Küçükatay
Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Fizyoloji Anabilim Dalı,
Kınıklı, 20070, Denizli
e-posta: mbor@pau.edu.tr

Yükseköğretim Dergisi 2017;7(2):116–124. © 2017 Deomed

Geliş tarihi / Received: Temmuz / July 22, 2016; Kabul tarihi / Accepted: Nisan / April 18, 2017

Bu çevrimiçi makalenin atfı künyesi / Please cite this online article as: Bor-Küçükatay, M., Şahiner, M., Yeğen, B. Ç. (2017). Türkiye’de fizyoloji lisansüstü eğitime genel bakış. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(2), 116–124. doi:10.2399/yod.17.010

Çevrimiçi erişim / Online available at: www.yuksekogretim.org • doi:10.2399/yod.17.010 • Karekod / QR code:

1999 yılında başladığından beri Bologna sürecinin temel hedefi, Avrupa’da yükseköğrenimin kalitesini artırmak olmuştur. Bologna reformları ile eşzamanlı olarak, Avrupa Birliği de yükseköğrenim sektörünün gelecekteki yönünü etkileyecek çeşitli girişimler başlatarak, üniversitelerin daha bağımsız olmasını sağlayacak şekilde modernleşmesini, fakat bir yandan da daha fazla denetlenebilir olmasını amaçlamıştır. Avrupa Birliği’nin Yükseköğrenimde Kalite Güvencesi raporlarında (ENQA, 2016) Türkiye’de mezuniyet sonrası eğitime ait çalışma sonuçlarının olmadığı, fakat mezuniyet sonrası eğitimin problemleri hakkında farkındalık bulunduğu belirtilmiştir. Yine bu raporda, lisansüstü düzeyde eğitim alan öğrencilerin önemli bir bölümünde ciddi profesyonel ve bireysel yetersizliklerin olduğu ve lisansüstü derslerin çoğu zaman öğrencilerin lisans dönemindeki eksiklerini kapatmaya yönelik olduğu belirtilmiştir. Avrupa Üniversiteler Birliği (EUA), bilgi ile donatılmış Avrupa’nın oluşturulması çalışmalarının temelinde doktora eğitimindeki kalitenin artırılmasının yatıtığını, araştırma kapasitesi, inovasyon ve ekonomik büyüme hedeflerinin tutturulabilmesi için hiç olmadığı kadar fazla araştırmacı yetiştirilmesi gerektiğini ifade ederek, doktora eğitimi temel öncelik olarak belirlemiştir (EUA, 2016). Bologna süreci kapsamında gerçekleştirilen toplantılarda da, doktora eğitiminin ana bileşeninin orijinal araştırma yoluyla bilgi üretilmesi olması gerektiği, bu eğitimin akademiden daha geniş olan hizmet pazarının ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde yapılandırılmasının uygun olacağı ve bu yapılandırmada üniversitelerin etkin rol oynaması gerektiği ileri sürülmüştür (EUA, 2005). Doktora eğitimi ile ilgili yapılan ardışık toplantılar sonucunda temel misyonu “Doktoranın araştırma derecesi olarak korunması ve geliştirilmesini sağlayarak biyotıp ve sağlık bilimlerinin gelişimine katkıda bulunmak, genç bilim insanlarının kariyer olanaklarını kuvvetlendirmek” olan Orpheus (Organization of PhD Education in Biomedicine and Health Sciences in the European System) kurulmuştur (Güner-Akdoğan, 2015; Orpheus, 2016). Türkiye’den de bu organizasyona üye olan 7 Sağlık Bilimleri Enstitüsü vardır.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı verilerine göre 2014–2015 yılı itibarıyla Türkiye’de 324.101 yüksek lisans ve 78.223 doktora öğrencisi mevcuttur (ÖSYM, 2016). Bu sayılardan yola çıkarak ve Türkiye nüfusunun 2014 rakamlarına bakıldığında, 20–39 yaş aralığında bulunan 25 milyon genç içinde lisansüstü eğitim alan öğrencilerin oranı %0.1 olarak hesaplanmaktadır (TÜİK, 2016). Sağlık Bilimleri Enstitülerinde ise, 21.452 yüksek lisans ve 8.768 doktora öğrencisi bulunmaktadır. Bu lisansüstü eğitim programları arasında yer alan fizyoloji yüksek lisans ve doktora eğitimleri, ülkemizde pek çok tıp fakültesinde verilmektedir ve eğitim müfredatları açısından üni-

versiteler arasında farklılıklar vardır. Ülkemizde fizyoloji anabilim dallarında lisansüstü eğitimin mevcut durumu, özellikleri, başlıca sorunları ve olası çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla bir anket çalışması planlanmıştır. Mevcut makale kapsamında anket sonuçları destekleyici materyal olarak kullanılmıştır. İfade edilen görüşlerin, ülkemiz lisansüstü eğitiminin kalitesinin artırılmasına katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

Yöntem

Türkiye’deki fizyoloji lisansüstü eğitiminin güncel durumunun saptanabilmesi ve raporlandırılabilmesi amacıyla yapılandırılan bu çalışmada 3 bölümden oluşan 26 soruluk bir anket oluşturulmuştur (■ Ek 1). Anketin birinci bölümünde kurumsal ve demografik bilgiler, ikinci bölümünde yapılmakta olan fizyoloji lisansüstü eğitime ait özellikler, üçüncü bölümünde ülkemizdeki lisansüstü eğitim ile ilgili görüşlere yönelik sorular yer almaktadır.

Kuruluş yılları temel alınarak toplamda 30 devlet ve vakıf üniversitesi tıp fakültesi fizyoloji anabilim dalında görevli öğretim üyelerine internet üzerinden bir bağlantı adresi gönderilerek oluşturulan anketi doldurmaları istenmiştir. Böylece, ankete cevap veren anabilim dalının gelişmişlik düzeyi, araştırma potansiyeli, öğretim üyesi düzeyi, öğrenci sayısı gibi değişkenlerin etkilerinin minimize edilmesine çalışılmıştır. Ayrıca, Türk Fizyolojik Bilimler Derneği (TFBD) üzerinden tüm üyeler e-posta aracılığıyla anketi cevaplamaya davet edilmiştir. Toplamda 21 tıp fakültesi fizyoloji anabilim dalı öğretim üyesi anketi eksiksiz olarak tamamlamış ve sonuçlar bu veriler üzerinden değerlendirilmiştir. Türkiye’de toplam 103 Sağlık Bilimleri Enstitüsü ve bu Enstitüler kapsamında lisansüstü eğitim veren 52 fizyoloji anabilim dalı bulunduğu için, ankete yanıt verenler Türkiye’deki lisansüstü eğitim veren fizyoloji anabilim dallarının %40’ını oluşturmaktadır. Anket sonuçları, 9–13 Eylül 2015’de Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nde gerçekleştirilen 41. Ulusal Fizyoloji Kongresi Kapsamında “Değişen Koşullarda Lisansüstü Fizyoloji Eğitimi” panelinde sunulmuş (Yeğen, Bor-Küçükataç ve Şahiner, 2015), katılımcıların gerek anket sonuçlarını tartışmaları, gerek mevcut sorunlar ve çözüm önerileri konusunda kendi görüşlerini ifade etmeleri için yeterli zaman ve ortam sağlanmıştır. Paneldeki katılımcı görüşleri ve tartışma sonuçlarına da mevcut makale kapsamında yer verildiğinden burada ifade edilen veriler yukarıda sunulmuş olan katılımcı anabilim dalı yüzdesinin üzerindeki bir oranı yansıtmaktadır.

Bulgular

Ankete yanıt veren tıp fakültesi fizyoloji anabilim dallarında, görevli öğretim üyelerinin %50’si profesörlerden, %37’si

doçent ve kalan %13'ü yardımcı doçent ile uzman/öğretim görevlilerinden oluşmaktadır. Yukarıda bahsedilen panel kapsamında da akademik yaşamın her basamağındaki katılımcı görüşünü ifade etme olanağı bulmuştur (Yeğen vd., 2015). Anketi cevaplayan üniversitelerin fizyoloji anabilim dallarında eğitim alan lisansüstü öğrencilerin %48'ini doktora, %45'ini yüksek lisans öğrencileri ve ancak %7'sini uzmanlık öğrencileri oluşturmaktadır. Lisansüstü eğitimleri sırasında maaşlı-kadrolu olanların yüzdesi yüksek lisans öğrencileri için %31; doktora öğrencileri için %45'dir. Kadrosu olan lisansüstü öğrencilerinin önemli bir bölümü Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamındaki kadrolarda (doktorada %59, yüksek lisansta %62), daha az olarak da Yükseköğretim Kanunu'nda tanımlanmış araştırma görevlisi (Madde 33-a), öğretim yardımcısı (Madde 50-d) kadrolarında veya Sağlık Bakanlığı asistan kadrosunda eğitimlerini sürdürmektedirler. Lisansüstü öğrencilerin mezun oldukları lisans bölümleri incelendiğinde biyoloji bölümü (%25) ile tıp fakültesinin (%21) ağırlıklı olduğu; bu bölümleri sırası ile veteriner fakültesi (%19), fizyoterapi ve rehabilitasyon yüksekokulu (%17), eczacılık fakültesi (%13) ve diş hekimliği fakültesinin (%5) izlediği tespit edilmiştir.

Fizyoloji anabilim dallarına hem güz hem de bahar dönemlerinde yaklaşık eşit oranlarda lisansüstü öğrenci alınmaktadır; ancak yüksek lisans eğitimi alan öğrencilerin ço-

ğunluğu (%71) güz döneminde başvurmuştur. Ankete yanıt veren üniversitelerin fizyoloji anabilim dallarının çoğunda programlara kabul edilen öğrencilerin hepsinin ya da büyük çoğunluğunun (doktorada %81, yüksek lisansta %82) eğitimlerini yasal süreleri içinde tamamladığı görülmekle birlikte, öğrencilerinin eğitimlerini süresi içinde tamamlayamadığı ya da az bir bölümünün süresinde tamamlayabildiği bölümler de bulunmaktadır (■ Tablo 1). Lisansüstü öğrencilerinin ulusal (Mevlana, Farabi vb.) ve uluslararası (Erasmus vb.) hareketlilik programlarından yararlanma oranlarının istenen düzeyde olmadığı ve öğrencilerin bu programlardan hiç yararlanmadığı ya da sadece az sayıda öğrencinin yararlandığı tespit edilmiştir. Lisansüstü öğrencilerinin hepsinin ya da çoğunluğunun ulusal düzeydeki teşvik ve burslardan yararlandığını belirten anabilim dalları fazla gibi (doktorada %45, yüksek lisansta %50) görünse de, öğrencilerinin ancak az bir bölümünün yararlandığını veya hiçbirinin yararlanmadığını belirtenler de yüksektir (doktorada %55, yüksek lisansta %50; ■ Tablo 1). Öğrencilerinin hiçbirinin ya da az bir bölümünün uluslararası burs/teşvik vb. destek aldığını belirten anabilim dalları (doktorada %82 ve yüksek lisansta %79) ise çok daha yüksektir. Anabilim dallarının yarısından fazlası lisansüstü öğrencilerinin hemen hepsinin ya da çoğunun ulusal toplantılara (kongre/kurs vb.) katıldığını (doktorada %52, yüksek lisansta %55) belirtse de, kalan anabilim dallarında-

■ **Tablo 1.** Anketi yanıtlayan 21 öğretim üyesine göre, kendi anabilim dallarındaki öğrencilerinin fizyoloji lisansüstü eğitimlerini yasal sürede tamamlama oranları, eğitim sırasında öğrencilerin değerlendirebildikleri ulusal ve uluslararası akademik performans fırsatları ve bu eğitime dayalı akademik ürünleri.

Anabilim dallarının verdiği yanıtlar	Yüksek lisans döneminde				Doktora döneminde			
	Hepsi	Çoğunluğu	Az bir bölümü	Hiçbiri	Hepsi	Çoğunluğu	Az bir bölümü	Hiçbiri
Öğrencilerinizin ne kadarı eğitimlerini yasal sürede tamamlamakta?	%24	%57	%14	%5	%12	%70	%18	0
Öğrencilerinizin ne kadarı hareketlilik programlarından yararlanmakta?								
A Uluslararası	%5	%9	%29	%57	%5	%5	%37	%53
B Ulusal	%5	0	%26	%69	%5	0	%33	%62
Öğrencilerinizin ne kadarı burs, teşvik vb.'den yararlanmakta?								
A Uluslararası	%14	%7	%65	%14	%6	%12	%70	%12
B Ulusal	0	%50	%35	%15	%6	%39	%33	%22
Öğrencilerinizin ne kadarı akademik faaliyetlere (kongre, kurs vb.) katılmakta?								
A Uluslararası	0	%47	%33	%20	%8	%54	%15	%23
B Ulusal	%20	%35	0	%45	%28	%24	%5	%43
Son beş yılda tezlerin yayına dönüşme oranları	%80-100'ü yayın olur	%59-79'u yayın olur	%38-58'i yayın olur	%37'den azı yayın olur	%80-100'ü yayın olur	%59-79'u yayın olur	%38-58'i yayın olur	%37'den azı yayın olur
A Uluslararası yayın	%13	%27	%40	%20	0	%38	%25	%37
B Ulusal yayın	%31	%25	%25	%19	%25	%37	%19	%19

■ **Tablo 2.** Anket sonuçları ve panel tartışmaları ile belirlenen önem sırasına göre, fizyoloji lisansüstü eğitimindeki sorunlar.

- Lisansüstü öğrencilere yeterli sayı ve miktarda kadro/burs/proje desteği vb. verilmemesi
- Lisansüstü eğitim programlarını yürüten anabilim dallarının öğretim üyesi ve altyapı eksiklikleri
- Yeterli sanayi-akademi işbirliğinin olmaması
- Ülkemizde iyi tanımlanmış bir “Bilim Politikası”nın olmaması
- Ülkemizde doktorasını bitirenlerin istihdam seçeneklerinin sınırlı olması
- Lisansüstü eğitim programı açabilmek için YÖK’ün belirlediği öğretim üyesi “sayısal” kriterleri
- Disiplinler arası lisansüstü programlar açılmaması
- Sağlık Bilimleri Enstitüleri altyapılarının (laboratuvar, derslik, kütüphane) yetersiz olması
- Tezlerin öncelikli sağlık sorunlarının çözümüne yönelik planlanmaması
- Lisansüstü eğitime öğrenci talebinin düşük olması
- Danışman-öğrenci ilişkilerinin istenen düzeyde olmaması
- Sağlık Bilimleri Enstitüleri bünyesinde öğretim üyesi ve uzman kadrolarının olmaması
- Öğrencilerin lisansta edindikleri bilgi düzeyinin düşük olması
- Doktora ve yüksek lisans programlarının üniversite yönetimleri tarafından ihmal edilmesi
- Enstitülerin idari olarak güçlü olmaması ve sürdürülebilir politikaya sahip olmamaları

ki öğrencinin ulusal akademik etkinliklere hiç katılmadığı görülmektedir. Çoğu üniversitenin fizyoloji anabilim dalındaki öğrencilerin (doktorada %79, yüksek lisansta %82) ancak az bir bölümü uluslararası akademik faaliyetlere katıldığını veya hiç katılmadığını belirtmişlerdir. Lisansüstü tezlerinin ulusal yayına dönüşme oranının anabilim dallarının çoğunda nispeten yüksek olduğu (doktorada % 62, yüksek lisansta %56); buna karşılık tezlerin uluslararası bir yayına dönüşmediğini ya da az bir bölümünün yayın olduğunu belirten anabilim dallarının da yüksek olduğu (doktorada %62, yüksek lisansta %60) ortaya çıkmıştır (■ Tablo 1). Sonuçlardaki farklılıklar, anket cevap veren üniversitelerin fizyoloji anabilim dalları arasındaki olanak değişkenliklerine bağlanabilir.

Katılımcılara fizyolojide doktora ve yüksek lisans eğitimlerinin sorunlarını kendilerine verilen başlıkları kullanarak önem sırasına göre dizelemeleri istendiğinde, ■ Tablo 2’deki sorunlar listelenmiştir. Bu sorunlar içinde en başta, öğrencilere kadro, burs, proje desteğinin yetersiz olması, ardından da anabilim dallarındaki öğretim üyesi ve altyapı eksiklikleri gelmektedir. Son olarak, genelde Türkiye’deki lisansüstü eğitiminin ve özel olarak da fizyolojide doktora/yüksek lisans eğitimlerinin kalitesinin artırılmasına yönelik, bugün ve gelecekte yapılabilecek idari hamleler ve planlamalar sorulduğunda,

■ **Tablo 3.** Anket sonuçlarına ve paneldeki tartışmalara göre fizyoloji lisansüstü eğitimindeki sorunlara yönelik çözüm önerileri.

Eğitimin kalitesinin artırılmasına yönelik çözüm önerileri

- Eğitimi özendirmek, başarılı öğrencileri eğitime çekmek için bursların, teşviklerin ve araştırma desteklerinin artırılması
- Eğitim ve araştırma alt yapısının geliştirilmesi ve desteklenmesi
- Lisansüstü eğitim veren öğretim üyelerinin akademik faaliyetlerinin teşvik edilmesi
- TÜBİTAK’ın lisansüstü eğitime burs ve katkılarının kolaylaştırılarak artırılması
- Öğrencilere lisans ve lisansüstü dönemlerde çok iyi düzeyde İngilizce eğitimi verilmesi
- Öğretim üyesi niteliğinin artırılması
- Yurt dışı işbirliklerinin teşvik edilmesi
- Araştırma etiği değerlerine uyulmasındaki eksikliklerin giderilmesi
- Lisansüstü tezlerin özgün değer ve kalitelerinin artırılması
- Öğrencilere kongre, kurs vb. katılım desteği verilmesi

Planlamaya yönelik çözüm önerileri

- Değişen araştırma alanlarına uygun akademik personel ve araştırmacı planlaması yapılması
- ÖYP’nin etkin kullanılması
- Yabancı uyruklu öğrencilerin başvuru için teşvik edilmesi
- Mezuniyet sonrası istihdam ve akademik kariyer olanakları konusunda çalışmalar yapılması

İdari çözüm önerileri

- Öğretim üyelerinin lisans düzeyindeki eğitim yüklerinin azaltılması
- Temel bilimlerdeki öğretim üyelerinin teşvik edilmesi ve altyapıların desteklenmesi
- Lisansüstü eğitim programlarının açılmasında kriter olarak (öğretim üyesi sayısı ve unvan değil), anabilim dalındaki araştırma alt yapısının, öğretim üyelerinin yürüttükleri projelerin ve üretkenliklerinin dikkate alınması
- Öğretim üyesi/alt yapısı yetersiz bölümlerde lisansüstü program açılmamasının sağlanması
- Lisansüstü eğitimin planlanması/teşvik edilmesi/ yürütülmesi vb. konularda uygun devlet politikalarının geliştirilmesi

anketi yanıtlayan ve panele katılan öğretim üyelerinin yaptıkları öneriler ■ Tablo 3’de listelenmiştir.

Tartışma

Bu çalışmanın sonucu, ankete yanıt veren üniversitelerin fizyoloji anabilim dallarında yüksek lisans ve doktora eğitimlerinin büyük oranda zamanında tamamlandığını, ulusal/uluslararası hareketlilik programlarından ve uluslararası teşviklerden az yararlandığını, ancak ulusal teşviklerden yararlanma oranının nispeten yüksek olduğunu göstermiştir. Yüksek lisans dö-

neminde düşük bulunan uluslararası toplantılara katılma oranının doktorada arttığı, ancak ulusal toplantılara katılan ve katılmayanların hem doktorada hem yüksek lisansda eşit oranda olduğu gözlenmiştir. Anabilim dallarında yapılmış yüksek lisans veya doktora tezlerinin uluslararası yayın olma oranı %60'ın üzerinde olanlar tüm anabilim dallarının %40'ını oluştururken, tezlerinin %60'ından fazlası ulusal yayına dönüşebilen anabilim dalları ise %60 oranındadır. Fizyoloji anabilim dallarının öğretim üyeleri, lisansüstü öğrencilerine teşvik ve araştırma desteklerinin artırılarak özendirilmelerinin, benzer şekilde öğretim üyelerinin ve araştırma altyapısının da desteklenmesinin Türkiye'de fizyoloji lisansüstü eğitiminin ve genel olarak da tüm lisansüstü eğitim programlarının gelişmesi için gerekli olan en önemli adımlar olduğunu ifade etmişlerdir. Türkiye'de lisansüstü eğitimle ilgili yapılmış çalışmalar az sayıdadır. Ülkemizde 1985 ve 2010 yılları arasında üç sağlık bilimleri enstitüsünün sekiz farklı doktora programında doktora eğitimlerini tamamlayan doktora mezunlarının statülerini, araştırma motivasyonlarını pozitif ve negatif yönde etkileyen faktörleri değerlendirmeyi ve dünyadaki mevcut durum ile karşılaştırmayı amaçlayan bir çalışma yapılmış ve doktora mezunlarının %83'ünün akademik yaşama devam ettikleri tespit edilmiştir (Çavdar, Ulman, Kirkali, Baydar ve Güner-Akdoğan, 2013). Çalışmaya katılan doktora mezunların %94.2'si araştırma için kişisel motivasyonun önemli olduğunu belirtirken, %54'ü de uygun araştırma ortamının katkısını vurgulamışlardır. Araştırma projeleri için en büyük kısıtlılık, mezunların %52'si tarafından parasal desteğin bulunamaması olarak, %21'i tarafından da teknisyen sayısının yeterli olmaması şeklinde belirtilmiştir (Çavdar vd., 2013).

Ülkemizde lisansüstü öğrencilerin istihdam edilebileceği bir takım kadrolar bulunmasına rağmen, bunların sınırlı sayıda kullanılabildiği bilinmektedir. Çalışmamızda da kadrolu lisansüstü öğrencilerinin oranının düşük olduğu görülmüştür. Ancak, fizyoloji alanında ya da herhangi başka bir alanda eğitim görmekte olan bir yüksek lisans ya da doktora öğrencisinin iyi yetişebilmesi için laboratuvarında yeterli düzeyde zaman geçirmesi, araştırma projeleri ve eğitim faaliyetlerinde etkin rol alması, alanı ile ilgili kongre, kurs vb. bilimsel etkinliklere katılması önemlidir. Buna karşın, pek çok üniversitede yeterli maddi destek/kadro sağlanmadığından lisansüstü öğrenciler, zamanlarının ancak az bir kısmını ilgili anabilim dalında geçirebilmekte, genellikle de derslere girip ayrılmak durumunda kalmaktadırlar. Bu durum gerek lisansüstü öğrencilerinin eğitimini, gerekse araştırma faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Mezuniyet sonrası eğitimde önemli bir bileşen olan Sağlık Bakanlığı uzmanlık kadrolarının 2011 yılından sonra fizyoloji anabilim dalları tarafından kullanılmasında sını-

kıntı yaşandığı bilinmektedir. Ek olarak, fizyolojinin de aralarında bulunduğu bazı temel tıp bilimleri anabilim dallarında mezuniyet sonrası eğitimin “uzmanlık” yerine, “doktora eğitimi” olarak devam etmesi yönünde güncel tartışmalar mevcuttur. Lisansüstü düzeyde eğitimin sadece “doktora eğitimi” şeklinde sağlanması, ülke genelinde doktora eğitiminde kadro garantisi, özlük hakları, nitelik ve nicelik açısından standardizasyon sağlanmamış olması sebebiyle sakıncalı olabilecektir. Türk Fizyolojik Bilimler Derneği konu ile ilgili Anabilim Dalı görüşlerini almıştır. Buna göre fizyoloji uzmanlık eğitiminin mevcut hali ile devamı yönündeki fikirlerin ağırlık kazandığı ifade edilmiştir (TFBD, 2017). Yakın zamanda tıpta uzmanlık sınavında yeniden açılan fizyoloji uzmanlığı, Üniversite ve Sağlık Bakanlığı kontenjanları olarak ayrı ayrı belirtilmektedir. Bu kontenjanların, maaşlı-kadrolu Sağlık Bilimleri Enstitüsü kadroları haline dönüştürülmesi mezuniyet sonrası fizyoloji eğitimi ve diğer temel bilimler lisansüstü eğitimlerini olumlu yönde etkileyebilecektir. Maaşlı-kadrolu doktora eğitimine olanak yaratan ÖYP kadrolarının, anabilim dalları talepleri ve ülke gereksinimleri doğrultusunda etkin kullanımı da soruna önemli bir çözüm önerisi olarak sunulabilir.

İsveç'te 2008 yılında yapılan ve Avrupa Birliği'nin Mezuniyet Sonrası Kalite Güvencesi raporunda sunulan bir çalışmada (ENQA, 2016) doktora eğitimi sırasında öğrencilerin büyük bir bölümünün danışmanlarıyla iletişimlerini yeterli düzeyde bulurken, önemli oranda öğrenci ise araştırmalarında danışmanlarından yeterli katkı ve ilgi görmediklerini bildirmişlerdir. Nijerya'daki lisansüstü eğitim alan öğrencilerin çoğunluğunun herhangi bir zorlukla karşılaştıklarında eğitimcileri ile kolayca iletişim kurmalarına karşın, iletişimdeki problem yaşadıkları zaman %70 oranında bunun kendilerinden kaynaklanmadığını ve bu problemlerin dörtte birinden fazlasının maddi sıkıntılara dayandığını ifade etmişlerdir (İgun, 2010). Avrupa Birliği raporlarında (EURAXESS, 2016) doktora eğitiminin temel bileşeninin orijinal araştırma aracılığıyla yeni bilgi üretmek olduğu ve bunun yolunun “araştırma için eğitim” değil, “araştırma ile eğitim” olması gerektiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, öğrenci ve danışmanın araştırmayı planlarken, araştırma ortamında ve sonuçlarını yorumlarken yeterli sürelerde birlikte olması ve bu süreçte de danışmanın yol gösterici olması gerekmektedir. Mezuniyet sonrası dönemde öğrencinin araştırma sürecinde nasıl yönlendirildiği ve tez yazımında beceri geliştirmek üzere nasıl yardım aldığı, danışmanın zaman ayırabilmesine, davranışına ve bu becerileri öğretebilme yeteneğine bağlıdır ve tahmin edilebileceği gibi, tüm danışmanların yeterli zamanı, uygun davranışı ve bu becerileri öğretme becerisi olmadığından öğrencilerin çoğu enstitülerin amaçlarını ve hedeflerini karşıla-

makta yetersiz kalmaktadırlar (Zuber-Skerritt, 1987). Bu problemlerin aşılması ve mezuniyet sonrası eğitimin iyileştirilmesi için, eğitim alan, eğitim veren ve idareciler arasında açık iletişime dayalı bir kültür oluşturulması önerilmektedir (Saaiq ve Khaleeq-Uz-Zaman, 2008). Çalışmamız kapsamında, katılımcıların en başta sıraladıkları gibi, danışmanların ve öğrencilerin kadro ve araştırma teşvikleri ile motive edilmesi önemlidir. Ancak, danışmanların verdikleri desteğin de kurumlar tarafından nitelik ve nicelik açısından takip edilmesi gerekmektedir.

Nijerya’da 25 üniversitede yürütülmüş olan bir çalışmada mezuniyet sonrası eğitimin en önemli problemleri sırasıyla, malzeme eksikliğine bağlı problemler, akademik problemler, finansal problemler, veri toplama problemleri, danışman problemleri, üniversite yönetimine ait problemler, öğrenciyeye ait bireysel problemler olarak listelenmiştir (Duze, 2010). Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) Ulusal Sağlık Enstitüsü’nün (NIH) hazırladığı Biyomedikal Araştırma İşgücü Çalışma Raporu’na göre “arz ve talep” en önemli problemdir ve bunun ancak toplam teşviklerin artırılıp daha geniş kapsamlı hale getirilmesi ile çözümlenebileceği belirtilmiştir (NIH, 2012). Çalışmamızda ise, benzer şekilde, akademik kadro veya burs desteğinin en başta halledilmesi gereken problemler olduğu ve diğer finansal problemlerin çözümünün de öncelikli olduğu görülmektedir. Doktora sonrası akademik kariyer seçeneklerinin artırılması ve bu seçenekler konusunda farkındalık yaratılması şeklinde belirtilen çözüm önerilerine (Cyranoski, Gilbert, Ledford, Nayar ve Yahia, 2011; NIH, 2012; Royal Society, 2010) benzer şekilde, bizim çalışmamızda da istihdamın artırılması, bilim politikasının geliştirilmesi ve öğrenci talebini artıracak şekilde planlamalar yapılması önerilmiştir.

UNESCO raporuna göre, değişen ve globalleşen dünyada sosyal, ekonomik ve kültürel tezatlıklar göz önüne alındığında lisansüstü eğitimde bir model önerilmesi mümkün değildir (UNESCO, 2008). Bazı sanayileşmiş ülkelerde yüksek lisans ve doktora eğitiminin yaygınlaşmasına karşın, Avrupa ve ABD arasında farklılıklar görülmekte ve Avrupa ülkeleri bölgesel etkilerini artırmak için akademik belgelerini ortaklaştırmaya çalışmaktadırlar. Bu amaçla, Avrupa’daki yükseköğrenim enstitülerinde kalite güvencesini sağlamak için çeşitli önlemler alınmaktadır (ENQA, 2016): Öğrenci adaylarının seçimimde standartları artırmak, her adayın kariyer gereksinimine uygun olacak şekilde değişken ve seçimli beceriler kazandırmak, danışmanların profesyonel gelişimini sağlamak ve yeni danışman modelleri oluşturmak, her doktora adayının gelişim sürecini düzenli izlemek, uluslararası hareketliliği desteklemek, tez savunma sürecinde yüksek standartları garanti altına al-

mak, eğitimi tamamlama sürelerini izlemek, destek-burs seçeneklerini dikkate almak ve mezunlarını takip etmek gibi. Türkiye’deki birkaç enstitünün de üyeleri arasında yer aldığı Orpheus tarafından temel standartlar tanımlanmıştır ve üye olan kurumlardan bu standartlara uyum göstermeleri beklenmektedir (Orpheus, 2016). Doktora eğitim programlarının orijinal araştırmalara dayalı olması, sürekli değerlendirmeye dayalı ve beceri geliştirmeye (araştırma yapma, iletişim ve organizasyon becerileri) yönelik olarak nitelikli danışmanlar gözetiminde yürütülmesi Orpheus tarafından önerilmektedir. Temel standartlar uyarınca sağlık alanındaki bir doktora tezi, hakemli ve uluslararası tanınır dergilerde yayımlanmış en az 3 çalışmaya denk gelmelidir (Güner-Akdoğan G, 2015; Orpheus, 2016). Ankete katılanlardan elde edilen verilere göre, fizyoloji doktora eğitimi veren anabilim dallarının hiçbirinde tezlerin tamamı uluslararası yayına dönüşmemekte ve ancak dörtte birinde mutlaka ulusal yayın olmaktadır. Araştırma altyapısının iyileştirilmesi ve tezlerin özgün değerinin artırılmasına yönelik yapılan öneriler de zaten bu problemi çözmeyi hedeflemektedir. Türkiye’de fizyoloji doktora eğitiminin Orpheus standartlarını yakalayabilmesi için bu önerilerin dikkate alınması gereklidir.

Çalışmamızın en önemli sınırlılığını, anketin istenen oranda cevaplanmaması oluşturmaktadır. Anketin ulaştırılmasında azami çaba sarf edilmiş olmasına rağmen, ancak seçili 52 fizyoloji anabilim dalından 21’i tarafından, (%40 oranında) yanıtlanmıştır. Bu durum, istatistiksel açıdan bazı sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Ülkemiz yüksek lisans ve doktora eğitimi veren 52 fizyoloji anabilim dalının seçiminde, anabilim dallarının kuruluş yılları, coğrafi dağılımları, devlet veya vakıf üniversiteleri bünyesinde yer almaları gibi faktörler göz önüne alınarak temsiliyet gücünün yükseltilmesi hedeflenmiştir. 41. Ulusal Fizyoloji Kongresi Kapsamında sunulan panele de katılım yüksek olmuş, orada belirtilen görüşler not edilerek mevcut çalışma sonuçlarına yansıtılmaları sağlanmıştır. Elde edilen veriler, ulaşılan katılımcı sayısı ile sınırlı olmasına rağmen, sadece fizyoloji açısından değil lisansüstü eğitim verilen diğer anabilim dalları için de genel konulara açıklık getirmesi açısından yararlı sonuçlar içermektedir. Ülkemizdeki lisansüstü eğitimin mevcut durumu ve dolayısıyla sorunların tespiti ile çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi için daha fazla sayıda anabilim dalı ve öğretim üyesinin katılımının sağlanacağı kapsamlı çalışmalar düzenlenerek, sonuçların geniş katılımlı platformlarda tartışılması yararlı olacaktır. Sonuç olarak, yapılan araştırmaların, ulaşılan teknolojik-bilimsel gelişmelerin ve geleceğin bilim insanlarının önemli bir kaynağını oluşturan doktora öğrencilerinin desteklenmesi için ciddi adımlar atılması gerekmektedir. Bu çok değerli insan gücü

kaynağını daha iyi kullanmak ve bu kaynağı teşviklerle artırmak hedeflenmektedir. Bu amaçla, istihdam ve finansal destekler konusunda yapılacak girişimler mutlaka ülkemizde bilim politikasının geliştirilmesi ile desteklenmelidir.

Kaynaklar

- Çavdar, Z., Ulman, C., Kirkali, G., Baydar, H., and Güner-Akdoğan G. (2013). Careers and research performance of PhD program graduates of health sciences in Turkey. *Türk Biyokimya Dergisi - Turkish Journal of Biochemistry*, 38(1), 118–125.
- Cyranoski, D., Gilbert, N., Ledford, H., Nayar, A., and Yahia M. (2011). The PhD factory. The world is producing more PhDs than ever before. Is it time to stop? *Nature*, 472(7343), 276–279.
- Duze, C. O. (2010). An analysis of problems encountered by post-graduate students in Nigerian universities. *Journal of Social Sciences*, 22(2), 129–137.
- ENQA. (2016). *European Association for Quality Assurance in Higher Education*. 21 Temmuz 2016 tarihinde <<http://www.enqa.eu/pubs.lasso>> adresinden erişildi.
- EUA (2005). *Conclusion and recommendations*. Bologna Seminar on “Doctoral Programmes for the European Knowledge Society”, 3–5 February 2005, Salzburg.
- EUA (2016). 21 Temmuz 2016 tarihinde <<http://www.eua.be/Home.aspx>> adresinden erişildi.
- EURAXESS Researchers in motion (2016). 21 Temmuz 2016 tarihinde <<https://euraxess.ec.europa.eu/>> adresinden erişildi.
- Güner-Akdoğan, G. (2015). Biyotıp ve sağlık bilimlerinde Doktora’da kalite standartları ve Orpheus. *Deneyel Tıp Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 15–21.
- Igun, S. E. (2010). Difficulties and motivation of postgraduate students in selected Nigerian universities. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, Paper 369.
- NIH (2012). *Biomedical Research Workforce Working Group Draft Report*. 21 Temmuz 2016 tarihinde <http://acd.od.nih.gov/bmw_report.pdf> adresinden erişildi.
- Orpheus. (2016). 21 Temmuz 2016 tarihinde <<http://www.orpheus-med.org/>> adresinden erişildi.
- ÖSYM (2016). *Yüksek öğrenim istatistikleri*. 20 Temmuz 2016 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/yuksekogretimIstatistikleri/2016/2016_T22.pdf> adresinden erişildi.
- Saaq, M., and Zaman, K. U. (2008). Postgraduate medical education: Challenging issues and the way forward. *Annals of Pakistan Institute of Medical Sciences*, 4(3), 127–128.
- Royal Society (2010). *The scientific century: Securing our future prosperity*. London: Royal Society.
- Türk Fizyolojik Bilimler Derneği (TFBD) (2017). 18 Ocak 2017 tarihinde <http://www.tfdb.org.tr/duyuru_detay.php?id=111> adresinden erişildi.
- TÜİK (2016). 21 Temmuz 2016 tarihinde <<http://www.tuik.gov.tr/>> adresinden erişildi.
- UNESCO (2008). *UNESCO forum on higher education, research and knowledge*. 21 Temmuz 2016 tarihinde <<http://unesco.atlasproject.eu/unesco/file/85caf75e-9529-4f46-b952-5c89bdf90ec4/c8c7fe00-c770-11e1-9b21-0800200c9a66/159388e.pdf>> adresinden erişildi.
- Yeğen, B., Bor-Küçükataç, M. ve Şahiner, M. (2015). Değişen koşullarda lisansüstü fizyoloji eğitimi. TFBD 41. Ulusal Fizyoloji Kongresi, 9–13 Eylül 2015, Çanakkale. Post-graduate physiology education in changing conditions. [Abstract] *Acta Physiologica*, 215, 14.
- YÖK (1996). Yükseköğretim Kurulu Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği.
- Zuber-Skerritt, O. (1987). Helping postgraduate research students learn. *Higher Education*, 16(1), 75–94.

■ Ek 1. TFBD Fizyoloji lisansüstü eğitim anketi.

Bu veri toplama aracı, Tıp Fakültelerinin Fizyoloji Anabilim Dallarında yapılmakta olan lisansüstü eğitimlerin özelliklerinin saptanması amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaçla sizlerin görüş ve bilgilerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Anketlerden elde edilen bilgiler, 41. TFBD Ulusal Fizyoloji Kongresi'nde düzenlenecek olan "Değişen Koşullarda Lisansüstü Fizyoloji Eğitimi" adlı panelin programını oluşturmak için kaynak olarak kullanılacaktır. Üniversite ve bölüm adları ile anketi dolduran kişilerin adları kullanılmayacak, veri tabanı oluşturmak amacı ile anketi yapan kişilerce saklanacaktır.

İşbirliğiniz için teşekkür ederiz.

Bölüm 1: Kurumsal ve demografik bilgiler													
1	Üniversite/Fakülte adı												
2	Anabilim Dalı adı												
3	Anketi dolduran kişinin bölümdeki görevi ve unvanı												
4	Anabilim Dalındaki toplam öğretim üyesi sayısı	Yrd. Doç.			Doç.			Prof.					
5	Anabilim Dalındaki toplam uzman/ öğretim görevlisi sayısı												
6	Anabilim Dalında eğitim almakta olan toplam lisansüstü öğrenci sayısı												
7	Anabilim Dalında eğitim almakta olan toplam kadrolu lisansüstü öğrenci sayısı	50-d		33-a		ÖYP		50-d		33-a		ÖYP	
8	Anabilim Dalında eğitim almakta olan toplam yabancı uyruklu öğrenci sayısı	Yüksek lisans				Doktora				Uzmanlık öğrencisi			
9	Anabilim Dalında eğitim almakta olan lisansüstü öğrencilerin lisans mezuniyet alanları	Tıp	Diş hekimliği	Veterinerlik	Eczacılık	Biyoloji	Fizik tedavi	Diğer (Belirtiniz)					
10	Anabilim Dalı tarafından açılan ortalama lisansüstü öğrenci kontenjanları	Güz					Bahar						
		Yüksek lisans			Doktora		Yüksek lisans			Doktora			
11	Anabilim Dalına lisansüstü eğitim almak için başvuran ortalama öğrenci sayıları	Güz					Bahar						
		Yüksek lisans			Doktora		Yüksek lisans			Doktora			
12	Anabilim Dalında eğitim alan lisansüstü öğrencilerin eğitimlerini yasal süresi içinde tamamlama durumları	Yüksek lisans ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri					Doktora ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri						
13	Anabilim Dalında eğitim alan lisansüstü öğrencilerin Hareketlilik (Erasmus vb.) Programlarından yararlanma durumları	Yüksek lisans					Doktora						
		Ulusal ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri			Uluslararası ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri		Ulusal ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri			Uluslararası ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri			
14	Anabilim Dalında eğitim alan lisansüstü öğrencilerin burs, teşvik vb.'den yararlanma durumları	Yüksek lisans					Doktora						
		Ulusal ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri			Uluslararası ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri		Ulusal ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri			Uluslararası ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri			
15	Anabilim Dalında eğitim alan lisansüstü öğrencilerin kongre/kurs vb. faaliyetlere katılma durumları	Yüksek lisans					Doktora						
		Ulusal ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri			Uluslararası ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri		Ulusal ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri			Uluslararası ☐ Hepsi ☐ Çoğunlukla ☐ Az bir bölümü ☐ Hiçbiri			
16	Son 5 yılda Anabilim Dalında yapılan lisansüstü tezlerin yayına dönüşme yüzdeleri (Bildiriler dahil edilmeyecektir)	Yüksek lisans					Doktora						
		Ulusal ☐ %80-100 ☐ %59-79 ☐ %38-58 ☐ %37'den az			Uluslararası ☐ %80-100 ☐ %59-79 ☐ %38-58 ☐ %37'den az		Ulusal ☐ %80-100 ☐ %59-79 ☐ %38-58 ☐ %37'den az			Uluslararası ☐ %80-100 ☐ %59-79 ☐ %38-58 ☐ %37'den az			

■ Ek 1. [Devam] TFBD Fizyoloji lisansüstü eğitim anketi.

Bölüm 2: Anabilim dalınızda yapılmakta olan fizyoloji lisansüstü eğitime ait özellikler				
		Hiçbir zaman	Bazen	Her zaman
1	Amacı belirlenmiştir.			
2	Kabul koşulları belirlenmiştir.			
3	Mezuniyet koşulları belirlenmiştir.			
4	Ders planı/AKTS kredileri belirlenmiştir.			
5	Eğitim-öğretim yöntemleri belirlenmiştir.			
6	Ölçme-değerlendirme yöntemleri-başarı ölçütleri belirlenmiştir.			
7	Derslerin öğrenim kazanımları belirlenmiştir.			
8	Program çıktıları matrisleri belirlenmiştir.			

Bölüm 3: Ülkemiz lisansüstü eğitimi ile ilgili görüşleriniz

Sizce ülkemizdeki lisansüstü eğitiminin en önemli sorunları nelerdir? (Lütfen öncelik sırasına göre numaralandırınız):

- Lisansüstü eğitime öğrenci talebinin düşük olması
- Lisansüstü öğrencilere yeterli sayı ve miktarda kadro/burs/proje desteği vb. verilmemesi
- Lisansüstü eğitim programı yürüten Anabilim Dallarının öğretim üyesi, altyapı eksiklikleri
- Danışman-öğrenci ilişkilerinin istenen düzeyde olmaması
- Tezlerin ülkemiz öncelikli sağlık sorunlarının çözümüne yönelik planlanmaması
- Yeterli sanayi-akademi işbirliğinin olmaması
- YÖK'ün yüksek lisans ve doktora programı açabilmek ve açık programlarda eğitime devam edebilmek için koyduğu öğretim üyesi sayı kriterleri
- Gelişen yeni bilim alanları ve gereksinimler dikkate alınarak; disiplinler arası lisansüstü programlar açılmaması
- Sağlık Bilimleri Enstitüleri altyapılarının (laboratuvar, derslik, kütüphane) yetersiz olması
- Ülkemizin iyi tanımlanmış bir "Bilim Politikası" olmaması
- Ülkemizde doktorasını bitirenlerin istihdam seçeneklerinin sınırlı olması
- Sağlık Bilimleri Enstitüleri bünyesinde öğretim üyesi ve uzman kadroları olmaması
- Diğer (lütfen belirtiniz)

Ülkemiz lisansüstü eğitiminin sorunlarına yönelik çözüm önerileriniz varsa lütfen listeleyiniz (Liste arzu edildiği kadar uzatılabilir):

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)
- 6)
- 7)
- 8)

Belirtmek istediğiniz ek bir görüşünüz varsa lütfen yazınız: